

Tarinoita Jyväskylän kaupunginosien ja Alexandran kokoustilojen nimien takana

Mistä Pönttövuori on tunnettu? Miksi Jyväskylän huvilakaupunginosa sai pilkkanimen? Miten Alvar Aalto liittyy Jyväskylän Viitaniemen historiaan?

Muun muassa näihin kysymyksiin löytyvät vastaukset tarinoista Original Sokos Hotel Alexandran kokoustilojen nimien takana.

VIITANIEMI

Jyväskylän uusille esikaupunkialueille oli sodan jälkeen ominaista saada nimensä enemmän maastonimien kuin talonnimien mukaan. Laajojen peltoaukeiden reunustama Tuomiojärven rannan kosteikkoista ja pusikkoa kasvavaa viitaa pidetään Viitaniemen nimen aiheena. Arkkitehtikilpailun voittaneen Jorma Järven laatiman asemakaavan mukaisesti 1960-luvulla Kortesuon kartanon maille rakennettu Viitaniemi sai maamerkikseen Alvar Aallon luonnostelevan ja Matti Itkosen suunnitteleman 13-kerroksisen Viitatornin. Modernien asuinkerrostalojen ja rivitalojen joukkoon sijoittui jo alun perin oppilaitoksia. Kun niitä vuosituhannen vaihteessa rakennettiin runsaasti lisää, on Viitaniemestä tullut etenkin sen eteläisiltä osiltaan toisen asteen oppilaitosten keskittymä kaupunkiin. Jyväskyläläisen jääkiekkoharrastuksen aiempi työssija, Nisulan monttu toimii luisteluharrastajien suosimana Viitaniemen tekojäätana.

KORTEPOHJA

Kortepohja on saanut nimensä kortetta kasvavasta Tuomiojärven pohjukasta. Kortepohjan rivitaloalue sijoittui Kortesuon kartanon maille metsäiseen rinteeseen arkkitehti Bengt Lundstenin suunnitelmien mukaisesti 1960-luvun lopulla. Suunnittelustaan palkittu alue koostuu pääosin yhtenäisten rivitalojen muodostamista kortteleista, joita muutamat matalat kerrostalot täydentävät. Kortepohjan ylioppilaskylä kaupunginosan yhdellä ja Laajavuoren talviurheilukeskus sen toisella sivulla liittyvät kortepohjalaiseen paikallisidentiteettiin.

LOHIKOSKI

Seppälän ja Pellonpään tilan maille 1960-luvulta lähtien rakentunut Lohikosken esikaupunki sai nimensä Tourujoen suurimman kosken Lohikosken mukaan. Palokkajärveen rajoittuneella alueella oli vanhastaan jonkin verran Kankaan paperitehtaan työläisten asuinmökkejä, jotka väistyivät modernien omakotitalojen, rivitalojen ja asuinkerrostalojen rakentamisen myötä. Arkkitehtonisesti maineikas Lohikosken kirkko, ostoskeskus, koulu, päiväkodit ja ostoskeskus sekä sen viereen katseenvangitsijaksi 2010-luvulla nousnut tornitalo antavat alueelle paikallista leimaansa.

SEPPÄLÄ

Seppälän, Eerolan ja Aholan tilojen entisille maille 1960-luvulla kaavoitettu Seppälän teollisuusalue oli ensimmäinen laatuaan Jyväskylässä. Ulkomaisten esikuvien mukaisesti alueelle rakennettu Osuusliike Keskimaan Prisma - automarkettia arveltiin aluksi uhkayritykseksi, joka osoittautui suureksi menestykseksi ja esikuvaksi monille samanlaisille automarketeille koko maassa. Useaan kertaan uudistunut Prisma on tuonut Seppälän alueelle myötäänsä etenkin suuria kauppaliikkeitä mutta myös teollisuuden ja palvelualan yrityksiä. Elinkeinoelämän ja liikenteen nopeaa muutosta ja kehitystä Seppälän alueella kuvaa se, että alueelle vedetty rautatien pistoraide jäi jo muutaman alkuvuoden jälkeen pois käytöstä.

ÄLYLÄ

Sen jälkeen kun ”huvilakaupunginosaksi” kaavoitettu Seminaarinmäen alue oli 1900-luvun alkuvuosina täyttynyt, erotettiin sen eteläpuolelle erillistalojen alue, joka sai aluksi pilkkanimen Äylä, asukkaiksi valikoitujen seminaarinlehtoreiden mukaan. Taustalla oli kiista siitä, kun tontit olivat vain seminaarinlehtoreiden hankittavissa. Pilkanimi vakiintui nimeksi alueelle, joka on yksi harvoista alkuperäistä arkkitehtonista ilmettään säilyttäneistä asuinalueista. Keski-Suomen museon ja Alvar

Aaltomuseon sijoittuminen 1960 - 1970- luvuilla Älylän pohjoiselle reunalle jatkoi alueen sivistyksellistä perinnettä.

KELJO

Keljo-nimen merkityksestä esitettiin pitkään monenlaisia selityksiä, kunnes huomattiin, että seudun varhaisimpaan karttaan oli merkitty aluetta halkovan puron kohdalle Käll i å joka tarkoitti lähdettä joessa. Seuraavissa kartoissa Källio muuntui Keljoksi ja nimi vakiintui. Keljo sai valtakunnallista huomiota osakseen 1920- ja 1930- luvuilla kun Karhumäen veljesten uraauurtavasta lentotoiminnasta Keljonlahden rannalla uutisoitiin. Aluetta halkoneen valtamaantien varrelle jo 1800-luvun lopulla syntynyt asutus on uudistunut 1900-luvun lopulta lähtien. Laajojen viljelysaukeitten Keljo koki tuolloin myös suuren muodonmuutoksen, kun nelostie, Keuruuntie ja rautatie pilkkoivat kukin vuorollaan aluetta ja suuret automarketit rakennettiin.

MATTILA

Laukaan pitäjän Jyväskylän kappeliseurakunnan kantatiloihin kuulunut Mattila sijaitsi kaupunkia 1837 perustettaessa asemakaavoitetuksi tulleella alueella nykyisen Vaasankadun itäisen pään tienoilla. Tästä syystä Mattilan talouskeskus siirrettiin kaupunkialueen eteläpuolelle, jolle se on myöhemmin antanut nimensä. Sen jälkeen, kun maanviljely tilalla oli loppunut, kaavoitettiin sotien jälkeen Mattilanpellon omakotialue sekä sen lähistölle Keskussairaalan tien kerrostaloalue. Mattilan tilan 1870-luvulla rakennettuun päärakennukseen sijoittui heti sodan jälkeen Jyväskylän kaupungin terveydenhuollon organisaatioon kuulunut Mattilan synnytyslaitos.

TOURULA

Tourulan 1500-luvulla muodostettu kantatila kantoi nimessään varhaisimpien asukkaittensa etelähämäläisen synnyinseudun tilan nimeä. Tilan nimen tavallista vaikutusta ympäristöönsä kuvaa Tourulan kohdalla vaikkapa se, että viereinen Jyväsjoki muuntui Tourujoeksi ja eräs tilan takamaiden vuori sai nimen Touruvuori. Kankaan paperitehtaan, myöhemmin Schaumanin vaneritehtaan ja rautatieläistenkin rakentama Tourulan työläiskaupunginosa hahmottui ilman varsinaista asemakaavaa paljolti sen vuoksi koska se sijaitsi Tourujoessa olevan kaupungin rajan takana Jyväskylän pitäjässä. Valtion kivääritehtaan sijoittuminen 1928 satoine työntekijöineen Tourulaan muutti alueen luonnetta ja elinkeinorakennetta. Tourula koki uuden muutoksen 1900-luvun lopulta lähtien, kun purettuun työläiskaupunginosaan kohosi kerrostaloja sekä suuria erikoisliikkeitä. Vaajakosken moottoritien ja Itä-Päijänteen tien myötä Tourulasta muodostui liikenteellinen solmukohta. Vankilan sijoittuminen 2020 täsmälleen Tourulan tilan päärakennuksen entisille sijoille on ollut viimeisin alueen karaktääriin vaikuttanut muutos.

NISULA

Varhaisinta kaupunkialuetta rajaavan Harjun takaisia alueita on kutsuttu Nisulaksi. Vehnän eli nisun viljelystä nimensä saanut Nisulan tila kasvoi 1800- luvun lopulla suurtilaksi, kun sen omistanut piirilääkäri Wolmar Schildt liitti siihen useita ostamia pienempiä tiloja. Nisulasta muodostui 1900-luvun alusta lähtien epävirallinen kaupunginosansa sen vuoksi koska se sijaitsi kaupungin rajojen ulkopuolella Jyväskylän pitäjän alueella. Alueelle syntyi tästä johtuvia ominaispiirteitä, vaikkapa siitä, kun kaupungin poliisit eivät kieltolain 1919 - 1932 aikana voineet puuttua alueella tavattuun väkijuomain salakauppaan. Sotien jälkeen kaavoitettu Nisulan omakotialue, Viitaniemen rivitalo- ja kerrostaloalue, Kortepohjan ylioppilaskylä ja asuntoalue sekä suuret oppilaitokset tukehduttivat maanviljelyn Nisulan tilan mailla.

KUOKKALA

Jyväskylän varhaisimmaksi tiedetyn veroa maksaneen talonpojan Ihanus Jyväsojen talo sijaitsi Äijälänjoen varrella, myöhemmän Kuokkalan tilan tienoilla. Kuokkalan nimi tuli tunnetuksi sen jälkeen, kun 1870-luvun alussa puutavarakaupan korkeasuhdanteen aikana tilalle oli rakennettu Jyväskylän Höyrysaha Oy:n

sahalaitokset. Kun sahatoiminta 1914 päättyi, jäi teollisuusalueen keskelle Wivi Lönnin suunnitelman mukaan 1904 rakennettu sahatirehtöörin, nykyään Kuokkalan kartanoksi kutsuttu rakennus. Entisöidystä Kuokkalan kartanosta tuli 1990-luvulta lähtien taidemesenaatti Kauko Sorjosen mahdollistamana valtakunnallisesti huomattujen, korkeatasoisten konserttien, taidenäyttelyjen ja kirjallisten kulttuuritilaisuuksien keidas. Alueella sijainneiden suurten kivilouhimoiden huippulaatuinen musta graniitti antoi nimen väestösuojaksi kallioon louhittuun Kuokkalan graniitti - liikuntatiloille. Miltei koko Jyväskylän ja Päijänteen välisen alueen käsittävä Kuokkalan kaupunginosa liitettiin 1989 sillalla kaupunkiin.

TAULUMÄKI

Taulumäki on saanut nimensä Saarijärventien ja Laukaantien risteyksessä olleesta tienviitasta, taulusta. Jyväskylän pitäjän kirkon rakentaminen 1885 tienristeyksen tuntumaan teki Taulumäestä Jyväskylän pitäjän eli maalaiskunnan keskuksen. Pääosin Kankaan paperitehtaan työväen asuttamalle alueelle sijoittui pitäjätupa, kunnantoinisto, säästöpankki, kansakoulu sekä kauppaliikkeitä. Vapaussodan alkamispäivänä palanutta Taulumäen kirkon paloa väitettiin merkkituloeksi kapinan alkamiselle, jota se ei kuitenkaan ollut. Vuosikymmen palon jälkeen valmistunutta Elsi Borgin suunnittelemaa Taulumäen kirkkoa pidetään arkkitehtuuriltaan aikakautensa merkittävimpiin kuuluvana kirkkorakennuksena, kun taas sen lähistölle 1950-luvun alussa valmistunut Pyhän Ylösnousemuksen kirkko tuli huomatuksi maan ensimmäisenä sodan jälkeen rakennettuna ortodoksikirkkona. Taulumäen talviurheilukeskus hyppyrimäkineen sekä uimaranta, uimalaitos ja leirintäalue antoivat leimaansa Taulumäelle 1930 - luvulta lähtien. Kokonaan uudistuneen rakennuskannan keskellä säilytetyt muutamat rakennusmuistomerkit muistuttavat alueen pitkstä historiasta.

VASIKKAVUORI

Kaupunkialueen länsipuolella sijaitsevan Vasikkavuoren nimi on muistuma 1800-luvun ja 1900- luvun alun tilanteesta, jossa paljon omavaraisilla kaupunkilaisilla oli taloudessaan karjaa. Kaupungin paimenen johtama kaupunkilaisten karja ajettiin laidunkaudella päiväksi laitumille, joihin Vasikkavuori ja sen lähitienoot kuuluivat.

Uuden merkityksen Vasikkavuori sai sen jälkeen, kun Valtion tykkitehdas 1937 muutti Jyväskylään. Vuoren viereen sijoittuneen puolustusvälineitehtaan tiloja sijoitettiin pommitusuhan vuoksi valtaviin Vasikkavuoren uumeniin louhittuihin luoliin. Sotien aikana vuoren sisällä valmistettiin keskeytymättömässä kolmivuorotyössä sotamateriaalia sotarintaman tarpeita varten.

KANAVUORI

Louhikkoisena ympäristöstään kohoava Kanavuori oli 1800-luvun maisemaromantiikkaa korostavan retkeilyharrastuksen kohteena. Vuoren laelle 1900-luvun alussa suunnitellun näkötornin pystyttäminen ei kuitenkaan toteutunut. Pommitusuhan vuoksi Kanavuoreen alettiin louhia Vasikkavuoren ja Jyskänvuoren tavoin suuria kalliosuojia 1940-luvun alussa. Kanavuoreen sijoitetusta ammuslataamosta tuli Rautpohjan tykkitehtaan, Tourulan kivääritehtaan, Jyskänvuoren sytytintehtaan, Tikkakosken konepistoolitehtaan ja Vihtavuoren ruutitehtaan ohella tärkeä osa Jyväskylän seudun puolustusvälineiteollisuuden keskittymää. Yksi seudun ilmatorjuntapattereista sijaitsi sodan aikana Kanavuoren laella. Sotien jälkeen luolastossa toimi edelleen armeijan salattua toimintaa sekä varikkoja. Yksityiseen omistukseen siirtymisen jälkeen luolasto on tullut varastoksi.

PÖNTTÖVUORI

Ratayhteyden rakentaminen 1910-luvun lopulla Jyväskylästä Savon radalle koki vaikeimmat esteensä lähellä Jyväskylää Leppälahden ja Koskenvuoren maaleikkauksissa, Leppäveden maapenkereessä, Haapakosken ylittävässä sillassa sekä etenkin neljä vuotta rakennetussa, Pönttövuoren puhkaisevassa tunnelissa. Aikanaan maamme pisimmän (1223 m) rautatietunnelin valmistuminen kesällä 1917 syttyneen sodan

alkupäivinä oli sodan kulkuun ratkaisevasti vaikuttanut tekijä. Valmistumisen kunniaksi tunnelinaukon päälle graniittiin hakattu Suomen leijonavaakuna on ainoa Jyväskylässä sijaitseva julkinen leijonavaakuna. Radan sähköistyksen vuoksi alkuperäinen Pönttövuoren tunneli korvautui uudella parisataa metriä pidemmällä tunnelilla 1995.

IHANTOLA

Varhaisimmaksi veroa maksaneeksi seudun asukkaaksi kerrotun Ihanti Jyväsojen mukaan Jyväskosken tai Jyväsojen kylää kutsuttiin 1500-luvun loppupuolella myös Ihantilaksi. Jyväskylän kappeliseurakunnan ja myöhemmin kaupungin perustamisen myötä tuo nimi säilyi kaupunkialuetta reunustavan Syrjänharjun eli Ihantolanharjun nimenä. Harjun laelle 1887 rakennetusta Ihantola - näkötorresta tuli suosittu kävelyretkien kohde ja kesäravintola. 1800-luvun lopulla kesäravintolalle myönnetyt viinaksien anniskeluoikeudet virittivät raittiusväen piirissä vastustusta. Ravintoloitsija A. Kaartinen puolustautui kuuluksi tulleella lehtivastineellaan: "Ihantola - ravintolaa ei voida sille myönnettyjen anniskeluoikeuksien takia nimittää kapakaksi jo senkin tähden, koska se arvoisa yleisö, joka siellä käy, ei ole kapakkakiihkoista". Ihantola - harju on ollut 1900-luvun alusta etenkin vappujuhlien suosittu kohde kuorolauluineen, sima- ja tippaleipätarjoiluineen ja nykyään vappupicnickien kohde. Ihantola - torni kuului kaupunkimaisemaan aina talvisodan alkuun saakka, jolloin torni kaadettiin ja Harjun laki parturoitiin ilmatorjunnan takia. Harjun nähtävyyksinä säilyneet 1920-luvulla valmistuneet Harjun portaat ja urheilukenttä sekä vuonna 1953 avattu Vesilinna sijaitsevat Ihantolantien varrella.